

Despre receptarea românească a lingvisticii textuale coșeriene

Cristinel MUNTEANU

Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, România

Abstract: In this paper I aim at making a survey and commenting on a series of queries regarding the way in which Coseriu's text linguistics has been received in the Romanian academic/scientific circles. The respective queries were expressed by Eugenio Coseriu himself, Nicolae Manolescu, Ioan S. Cârâc and by other specialists. At the same time, I intend to discuss about some possibilities of applying text linguistics, in accordance with the work already written by the famous Romanian linguist.

Keywords: text linguistics, hermeneutics, pragmatics, Eugenio Coseriu, literary text

0. În această lucrare îmi propun să trec în revistă o serie de nedumeriri referitoare la felul în care lingvistica textuală coșeriană a fost receptată în mediul academic/științific românesc. Nedumeririle în cauză nu-mi aparțin; ele au fost exprimate de Eugeniu Coșeriu însuși, de Nicolae Manolescu, de Ioan S. Cârâc și de alți specialiști avizați. (Deocamdată, mă voi mărgini să le amintesc aici doar pe cele ale personalităților mai sus nominalizate, însoțindu-le cu unele comentarii) În același timp, intenționez să discut despre unele posibilități de aplicare a lingvisticii textului, pe linia celor întreprinse de ilustrul teoretician român.

1. Într-un interviu acordat Angelei Furtună în 2001, Coșeriu făcea următoarea constatare: „Bunăoară, Sorin Alexandrescu publică o antologie stilistică în care singura lingvistică textuală ce este total ignorată este tocmai lingvistica mea textuală, iar, în mod absolut regretabil și chiar scandalos, această antologie apare ca fiind... actuală! În străinătate se produce o revoluție în lingvistica textuală, iar în România mulți așteaptă mai întâi să vadă ce se spune acolo, pentru a urma apoi această cale, prin imitație! «Dacă e apreciat în străinătate, atunci îl putem aprecia și noi», se gândește în țară.”¹.

¹ Eugeniu Coșeriu, „Trebuie să cunoaștem toată tradiția și să mergem mai departe de tradiția limitată pe care o poate avea cultura unei țări” [2001], în „Limba română” (Chișinău), XVI, nr. 10, 2006, pp. 7-21 [citatul se află la p. 20].

1.1. Într-adevăr, savantul surprindea (și în continuarea interviului) o dublă atitudine a celor din țară: pe de o parte, o hiper-critică (nejustificată) când vine vorba de teoriile celor de origine română; pe de altă parte, o păgubitoare lipsă de critică (o hipocritică) atunci când vine vorba de teoriile celor străini (mai ales când ele provin din Franța). Este, firește, ușor de identificat culegerea „incriminată” de Coșeriu: anume *Poetică și stilistică. Orientări moderne* (1972)².

1.2. Ne putem întreba, totuși, dacă editorii respectivei antologii au ignorat în mod voit concepția lui Coșeriu. Este destul de greu de răspuns. Tezele lui Coșeriu despre tema „limbaj și poezie”, ce constituie nucleul lingvisticii sale textuale, fuseseră susținute, sub forma unei comunicări, încă din 1968 la un simpozion din Germania (la Konstanz), dar publicate abia în 1971 (într-un volum intitulat *Beiträge zur Textlinguistik*). Poate că Mihail Nasta și Sorin Alexandrescu nu apucaseră (ori nu avuseseră posibilitatea) să consulte concisa lucrare cu pricina³, deși Coșeriu avea grijă să trimită mereu în țară extrase cu rezultatele muncii sale. În altă ordine de idei, în urma „dezghețului” din acei ani, Coșeriu revenise în România în 1971 (o făcuse și în 1968, la un congres internațional), printre altele și pentru a primi titlul de *doctor honoris causa* conferit de Universitatea din București, deci menționarea numelui său într-un atare volum n-ar fi reprezentat o problemă pe atunci.

1.3. Mai trebuie spus că Eugeniu Coșeriu recunoscuse, încă din 1955, existența unei lingvistici a textului *in nuce* în cadrul *stilisticii literare* sau a *stilisticii vorbirii* (cum era numită uneori). De altfel, în lingvistica mondială, el folosise pentru prima oară termenul de „lingvistică a textului” (*lingüística del texto*) în studiul *Determinación y entorno* (scris în 1955 și publicat, în 1957, în revista „Romanistisches Jahrbuch”)⁴. Prin aceasta, lingvistul de origine română avea în vedere, în special, stilistica practică, mai întâi, de Leo Spitzer și, ulterior, de o serie de lingviști din Germania și din țările romanice (din mediul italian îl amintea, în primul rând, pe Antonino Pagliaro a cărui *critica semantica* ar trebui înțeleasă și ca o lingvistică a textului *ante litteram*), considerând că stilistica literară nu este altceva decât forma actuală a retoricii antice.

1.4. În fine, revenind la chestiunea receptării, dacă mă gândesc și la faptul că măcar studiul *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar* putea fi găsit și citit și în România de cei interesați, înclin să cred că mâhnirea lui Coșeriu era, întrucâtva, îndreptățită.

2. În cele ce urmează, prefer să citez *in extenso* dintr-un editorial, destul de recent, scris de Nicolae Manolescu: „Cu aproape douăzeci de ani în urmă, Eugen

² Datele complete sunt: *Poetică și stilistică. Orientări moderne*, Prolegomene și antologie de Mihail Nasta și Sorin Alexandrescu, București, Editura Univers, 1972.

³ Pentru traducerea românească, vezi Eugeniu Coșeriu, *Teze despre tema „limbaj și poezie”* [1971], în Idem, *Om și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Finaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2009, pp. 161-166.

⁴ Pentru versiunea românească, *Determinare și cadru. Două probleme ale unei lingvistici a vorbirii*, vezi Eugeniu Coșeriu, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, Ediție în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică, 2004, pp. 287-329.

Coșeriu a ținut la Iași câteva lecții, publicate apoi în *Prelegeri și conferințe*, un supliment al «Anuarului de Lingvistică și Istorie Literară» editat de Institutul «A. Philippide». Am comentat-o pe cea intitulată *Limbajul poetic* în «România literară», nr. 41 din 1994. Nu îmi amintesc să mai fi citit alte comentarii despre conferințele marelui lingvist, emigrat după război în Germania [după o ședere de 12 ani în Uruguay; nota mea, Cr.M.], unde l-am întâlnit în 1967 prin intermediul lui Paul Miron. Lipsa de ecou a unor astfel de lucruri nu e la noi neapărat excepțională. Aș spune că, din contra, e cât se poate de obișnuită. Toate conferințele lui Eugen Coșeriu de la Universitatea «Alexandru Ioan Cuza» din anii 1992-1993 meritau atenție și o reeditare într-un tiraj care să le facă accesibile celor interesați de limbă și de literatură. Pe mine mă reținuse conferința despre limba poeziei, deoarece tema îmi era familiară de pe vremea când scrisesem micul studiu *Despre poezie*. Am dat recent peste broșura tipărită de filologii ieșeni și m-am gândit că n-ar fi rău să scriu încă o dată despre acest articol. În *Despre poezie* susțineam ideea că, dacă nu există nimic în poezie care să nu fi existat înainte în limbă, nu există nimic în limbă care să dea naștere de la sine poeziei. Eugen Coșeriu are o idee mai simplă și mai atrăgătoare și, chiar dacă nu mă simt pregătit să renunț la a mea, vreau s-o «popularizez» pe a lui, poate și fiindcă n-o cred neapărat opusă ideii mele.⁵

2.1. Amplul fragment pe care tocmai l-am reprodus mă scutește de unele comentarii. De altfel, aș remarca și concordanța punctelor de vedere ale lui Coșeriu și Manolescu și în alte privințe, cu referire la literatură (aspecte pe care mi-am propus să le înfățișez cândva într-un material aparte⁶). Că Manolescu prețuia concepția stilistică a lui Coșeriu se vedește indirect și din faptul că în primul (și unicul) număr al revistei „Studii culturale” (pe care criticul român o și prefațază în calitatea sa de director) este publicată versiunea românească a unui important articol coșerian, în care teoria în cauză este pusă efectiv la lucru în analiza unei poezii de Kavafis: *Die Ausdrucks-lücke als Ausdrucksverfahren (Textlinguistische Übung zu einem Gedicht von Kavafis)*⁷. De asemenea, nu-i lipsit de relevanță să notez că și traducerea românească a *Tezelor despre tema „limbaj și poezie”* s-a tipărit prima dată, în 1995, în paginile revistei „România literară”⁸, condusă (și în acea vreme) de Manolescu.

2.2. Presupun că astăzi Nicolae Manolescu ar fi mulțumit să afle (dacă nu va fi aflat deja) că *Textlinguistik*, cursul de lingvistică textuală predat de Coșeriu la sfârșitul anilor '70 studenților de la Universitatea din Tübingen a apărut, în cele din urmă, și în limba română, grație traducerii efectuate de Eugen Munteanu și de Ana-Maria

⁵ Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, în „România Literară”, nr. 1, 2012, p. 1.

⁶ Nu e mai puțin adevărat că există și puncte în care cei doi se despart. Pentru unele dintre acestea, vezi cele două articole ale mele: *Un Orfeu al limbii române*, în „Limba română”, Chișinău, anul XIX, nr. 1-4, 2009, pp. 37-41, și *Cu Eugeniu Coșeriu despre literatură, istorie și politică*, în „Limba română”, Chișinău, anul XXII, nr. 9-10, 2012, pp. 17-25.

⁷ Eugenio Coșeriu, *Lipsa de exprimare ca mijloc de exprimare (exercițiu lingvistic [= de lingvistică textuală, n.m. C.M.] pe marginea unei poezii de Kavafis)* [1987], în „Studii culturale” (Fundăția Culturală Română, București), nr. 1, 2000, pp. 133-146 [traducere din germană de Raluca Trușcanu].

⁸ În traducerea lui Dorel Finaru (realizată după versiunea spaniolă), textul a apărut în „România literară”, nr. 41, 1995, p. 11.

Prisacaru⁹. Mai mult decât atât, bănuiesc că ar găsi îmbucurătoare și informația că volumul *Prelegeri și conferințe*, ce cuprinde și lecția despre limbajul poetic, va fi re-publicat, nu peste multă vreme, într-o ediție critică¹⁰.

3. Într-un consistent tratat de semiotică (din 2003), în partea rezervată pragmaticii, profesorul Ioan S. Cârâc, bun cunoscător al doctrinei lui Coșeriu, sublinia însemnătatea lingvisticii textuale coșeriene inclusiv pentru domeniul pragmaticii lingvistice¹¹, arătându-se surprins că o atare concepție nu beneficiază de atenția cuvenită, specialiștii români alegând să meargă pe alte drumuri: „...teoria coșeriană [...] este superioară teoriei soșilor Reboul-Moeschler [...]. Și totuși, *La pragmatique aujourd'hui* a fost tradusă în limba română, dar *Textlinguistik* nu.”¹². După cum am văzut deja (*supra*, 1.1.), și Coșeriu remarcase o atare atitudine, așa că nu mai insist asupra ei.

3.1. Cu privire la relația dintre lingvistica textuală coșeriană și pragmatică (aceasta din urmă în sensul de pragmatică lingvistică/pragmalingvistică, și nu de pragmatică logică), consider că asistăm la o serie de neînțelegeri (pe care nu le pot trata aici decât foarte succint¹³). Neînțelegerile nu îi aparțin, desigur, profesorului Ioan S. Cârâc, ci altora. Se știe că Eugeniu Coșeriu nu avea o părere prea bună despre pragmatică¹⁴, respingând cu fermitate opiniile unora după care lingvistica sa textuală ar fi tot „pragmatică”. În realitate, concepția sa integralistă (care are și meritul întâietății cronologice, cel puțin ca „lingvistică a vorbirii”) încorporează direcțiile actuale ale pragmalingvisticii¹⁵. Iată de ce o lucrare (destul de modestă, pe ansamblu) precum cea scrisă de Carmen Păduraru, *Eugeniu Coșeriu. Contribuții la pragmatică lingvistică* (Editura Lumen, Iași, 2009), trădează încă din titlu o relaționare (sau încadrare) greșită. Nu este singura. Chiar în mediul nemțesc, un cercetător de talia lui Andreas Gardt îl reține pe Coșeriu (într-o panoramă a lingvisticii germane din secolul al XX-lea¹⁶) doar ca

⁹ Vezi Cristinel Munteanu, *Lingvistica textului ca hermeneutică a sensului* [recenzie la Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutică a sensului*, Ediție îngrijită de Jörn Albrecht, Versiune românească și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, cu o postfață de Eugen Munteanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013], în „Limba română”, Chișinău, anul XXIV, nr. 2, 2014, pp. 225-228.

¹⁰ La respectiva ediție critică a prelegerilor ieșene lucrez chiar în momentul de față. Am acceptat să fac acest lucru (motivată și de o idee mai veche de-a mea) la invitația profesorului Eugen Munteanu și a conducerii Editurii Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

¹¹ Vezi Ioan S. Cârâc, *Teoria și practica semnului*, Iași, Editura Institutul European, 2003, pp. 541-545.

¹² *Ibidem*, p. 545. Cartea la care se face referire este: Anne Reboul, Jacques Moeschler, *Pragmatica, azi. O nouă știință a comunicării*, Traducere din limba franceză de Liana Pop, Cluj, Editura Echinox, 2001 [vers. orig.: *La pragmatique aujourd'hui. Un nouvelle science de la communication*, Paris, Editions du Seuil, 1998].

¹³ Pentru mai multe detalii, vezi Cristinel Munteanu, *Lingvistica integrală coșeriană. Teorie, aplicații și interviuri*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2012, pp. 337-338.

¹⁴ Vezi, de pildă, Ricardo Mairal, Pedro Santana, *Entrevista a Eugenio Coșeriu*, în „Cuadernos de investigación filológica”, T. XVI, fasc. I și II, 1990, p. 166.

¹⁵ Pentru superioritatea lingvisticii textuale coșeriene în raport cu pragmatica și cu analiza discursului (pe care le integrează), vezi cele spuse de Óscar Loureda într-un interviu (publicat în „Texto!”, juillet 2007, vol. XII, n° 3, <http://www.revue-texto.net>).

¹⁶ Andreas Gardt, *Geschichte der Sprachwissenschaft in Deutschland: vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert*, Berlin – New York, De Gruyter, 1999, în partea finală a cărții. Pe de altă parte, Jörn Albrecht, editorul german al

reprezentant al... pragmaticii, luând în considerație, din întreaga operă coșeriană, numai cărțile/cursurile *Textlinguistik* și *Sprachkompetenz!*

3.2. Un reputat universitar ieșean (de altminteri, destul de familiarizat cu lingvistica integrală) s-a arătat, în mai multe rânduri, intrigat de faptul că – în pofida atitudinii de care vorbeam mai sus – însuși Coșeriu utilizează termenul *pragmatic* în unele analize (de pildă, savantul spune că discursul lui Antonius din actul al III-lea al piesei *Iulius Ceșar* de Shakespeare „este un discurs pragmatic perfect” sau „este un discurs, din punct de vedere pragmatic, perfect”, fiindcă „își atinge scopul”¹⁷), apreciind că se poate ajunge la o împăcare a lingvisticii textului cu pragmalingvistica¹⁸. În plus, s-a mai adus și argumentul că până și o importantă elevă a lui Coșeriu (din cercul discipolilor preferați), Brigitte Schlieben-Lange, s-a ocupat de pragmatică încă din anii ’70 (publicând în 1975 o carte intitulată *Linguistische Pragmatik*; ulterior și alte lucrări din aceeași sferă). Or, dacă regretata Schlieben-Lange (succesoarea lui Coșeriu la catedra de la Tübingen) a urmat această cale, ar rezulta că teoreticianul român (printr-un fel de aprobare tacită a activității elevei sale) nu ar fi fost nici el atât de refractar la o asemenea direcție de cercetare...

La toate aceste „argumente”, aș contrapune câteva observații:

(a) Când Coșeriu utilizează determinantul *pragmatic* în situații cum este cea invocată mai sus (în sintagma „discurs pragmatic”), are în vedere limbajul ca *logos pragmatic* (ca *lógos pragmatikós*, în terminologia lui Aristotel), adică „uzul limbii ca formă de acțiune”, ceea ce înseamnă că lingvistul român întrebuițează termenul în accepția sa originară, etimologică, netrădând efectul vreunei influențe dinspre disciplina pragmaticii lingvistice.

(b) Nu se poate vorbi de o împăcare/conciliere între lingvistica textuală și pragmalingvistică din simplul motiv că cele două orientări/discipline nu sunt contrare, ci (luând în considerare obiectul lor și distincțiile fundamentale) se găsesc într-un raport de incluziune (cea de-a doua fiind cuprinsă în cea dintâi). Cu totul altceva este să vorbești de o „împăcare” în sens coșerian, ca aceea în care savantul român reușește să împacă într-o viziune unitară și coerentă sistematicitatea saussuriană cu energismul humboldtian.

(c) După cum se cunoaște (și după cum o afirmă chiar Magistrul), Coșeriu nu și-a „asuprit” niciodată interlocutorii cu adevărul său, cultivând în rândul discipolilor săi

cursului coșerian de lingvistică textuală, în prefața celei de-a treia ediții a *Lingvisticii textului* (apărută în 1994), îi mulțumește lui A. Gardt pentru ajutorul dat (adică pentru faptul de a fi citit *Textlinguistik* de pe poziția unei alte orientări lingvistice).

¹⁷ Eugeniu Coșeriu, *Universul din scoică* [1998 și 2001], Interviuuri realizate de Gheorghe Popa, Maria Șleahțișchi și Nicolae Leahu, Chișinău, Editura Știința, 2004, p. 14. Firește, Coșeriu nu uită să precizeze că un atare discurs „este un discurs pragmatic perfect, ca discurs al lui Antonius, și este un discurs estetic perfect, ca discurs al lui Shakespeare” (*ibidem*, pp. 14-15).

¹⁸ Vezi (ca una dintre încercările de acest tip) Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Luminița Botoșineanu, *Considerarea „spațiului pragmatico-discursiv” în analiza de tip „lingvistică textului” (o încercare de conciliere)* [comunicare prezentată la cea de-a XII-a ediție a Simpozionului Internațional anual al Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, *Integrare europeană/ identitate națională; plurilingvism/ multiculturalitate – limba și cultura română: evaluări, perspective* (Iași, 25-26 septembrie 2013)].

o reală independență în gândire. Prin urmare, dacă vreun elev (în timpul sau după terminarea „uceniciei”) dorea să se ocupe de un domeniu lingvistic oarecare (inclusiv de pragmatică), avea toată libertatea să o facă. Numai că – dat fiind faptul că Eugeniu Coșeriu a scris despre atâtea aspecte ale limbajului, iar discipolii săi nu aveau întotdeauna preocupări la fel de diverse – se întâmpla uneori ca până și discipolilor celor mai fideli să le scape anumite contribuții aparținând Profesorului. În mod cert, unele dintre acestea i-ar fi putut călăuzi mai bine în demersurile lor, după cum o arată și relatările de mai jos.

(c₁) Bunăoară, Johannes Kabatek obișnuiește să rememoreze, ori de câte ori are ocazia, momentul în care a redactat un referat despre problema interferențelor lingvistice, ignorând sfatul lui Coșeriu de a citi și articolul său referitor la respectiva chestiune. Când a mers, ulterior, să citească materialul în cauză, Kabatek a fost, pe de o parte, cuprins de rușine, fiindcă la Coșeriu problema era tratată mult mai clar, pe de altă parte, mândru, deoarece rezolvase și el problema într-o manieră similară celei a lui Coșeriu (deci, căpătase astfel dovada că gândea într-un mod coșerian)¹⁹.

(c₂) Este posibil, așadar, ca nici Brigitte Schlieben-Lange (specializată îndeosebi în domeniul romanisticii) să nu fi fost tocmai la curent cu ideile lui Coșeriu despre pragmatică și despre raporturile acesteia cu lingvistica sa textuală (mai ales că, în vremea în care Schlieben-Lange se ocupa de pragmatică, *Textlinguistik* nici nu se publicase). Firește, ceea ce spun aici este numai o ipoteză, dar – în legătură cu aceeași elevă – nu trebuie să trecem cu vederea că însuși Coșeriu a povestit două întâmplări anecdotice, care ne demonstrează că roadele muncii lui (în special cele din perioada uruguayana) sau ideile sale lingvistice nu erau întotdeauna cunoscute de colaboratorii germani mai apropiați. Așa se face că Brigitte Schlieben-Lange a avut parte, destul de târziu, de două surprize semnificative: (α) o dată, pregătind (pentru congresul de la Quebec) o comunicare despre noțiunea de corectitudine lingvistică, a aflat de la Coșeriu că acesta redactase încă din anii '50 o amplă lucrare intitulată *El problema de la corrección idiomática* (citind materialul, fosta elevă și-a exprimat uimirea astfel: „cum se poate să aveți un manuscris așa de important și să nu-l fi publicat deja?”)²⁰; (β) altă dată, având nelămuriri cu privire la problema referențialității numelor proprii, a primit de la Coșeriu spre lectură un alt manuscris masiv, *Teoría lingüística del nombre propio* (datând din 1955), față de care a avut o reacție similară: „E atât de clar, e ca o iluminare!”²¹.

Îi va fi împărtășit oare Coșeriu elevei în cauză și opiniile sale privitoare la pragmatică? Nu știu. E posibil. În orice caz, m-aș feri să invoc activitatea unui discipol coșerian ca argument al apropierii Profesorului de o anume direcție sau concepție lingvistică...

¹⁹ Vezi Johannes Kabatek, „Coșeriu ne-a învățat un mod de gândire” (interviu realizat de Adriana Maria Robu), în „Dacia literară”, nr. 7-8, 2013, pp. 32-41 (relatarea se găsește la p. 40).

²⁰ Vezi *Lingvistica integrală*, Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, p. 20.

²¹ Vezi J. Kabatek, interviul citat, p. 40.

4. În capodopera *Lingvistica textului* (*Textlingvistik*), având la bază, după cum am precizat, cursurile ținute în anii '70 la Universitatea din Tübingen, Coșeriu își prezintă și ilustrează concepția personală despre lingvistica textului, pe care o vede ca *hermeneutică a sensului, adică interpretare sau revelare sistematică fundamentată a conținutului textului/discursului*. Accepția pe care o dă Coșeriu «sensului» este foarte importantă pentru înțelegerea teoriei sale, întrucât, în viziunea sa, conținutul lingvistic este de trei tipuri: *desemnarea* (adică referința la realitatea extraverbală, la lucruri, stări de lucruri și ideile sau opiniile despre acestea), *semnificat* (conținutul dat exclusiv *de și prin limbă*) și *sensul* (conținutul unui act de vorbire concret, text sau discurs). Planul sensului este *dublu semiotic*: pe de o parte, semnele semnifică ceva (în limbă) și desemnează ceva (ca „extralingvistic”) și, pe de altă parte, semnificatul și desemnarea funcționează la rândul lor ca „semnificant” pentru un conținut de ordinul al doilea, care este tocmai sensul. În consecință, Cervantes, de pildă, nu vorbește despre Don Quijote, ci, cu ajutorul/prin intermediul lui Don Quijote (devenit *simbol*), vorbește despre „acel ceva” care constituie sensul romanului. Aceste distincții capitale și multe alte idei și exemple seducătoare demonstrează că în *Textlingvistik* Coșeriu articulează o concepție coerentă și unitară, construind o veritabilă lingvistică integrală a textului literar, o teorie ale cărei beneficii sunt evidente.

Cineva ar putea să întrebe acum: De ce se afirmă că lingvistica textuală coșeriană include între liniile sale și obiectul pragmaticii, când, de fapt, se vede foarte limpede că *Textlingvistik* vizează preponderent textele literare, adică literatura artistică?²² Nu este o pretenție cam exagerată? De ce numai beletristică, și nu și alte tipuri de texte? Să fie acesta un semn că lingvistica textului elaborată de Coșeriu nu poate fi aplicată și altor specii discursive? În continuare, încerc să ofer unele răspunsuri.

4.1. Se știe de ce Coșeriu socotește limbajul poetic atât de important: întrucât acesta reprezintă terenul tuturor posibilităților/virtualităților lingvistice, adică locul în care se realizează funcționalitatea deplină a limbajului în general. Dacă vrei să întemeiezi o solidă lingvistică a textului, atunci textul literar constituie adevărata piatră de încercare. Cât privește celelalte tipuri de texte, Coșeriu susține în mod explicit, chiar în *Textlingvistik*, că teoria sa poate fi întrebuițată și în analiza acestora.

4.2. În afară de *Textlingvistik*, există și alte contribuții teoretice coșeriene (articole, studii, conferințe) în care se urmărește, din perspectiva aceleiași lingvistici textuale, stabilirea specificului altor discursuri decât cel poetic. Astfel, Coșeriu determină în ce constă esența rugăciunii, a discursului informativ în raport cu cel literar, a discursului jurnalistic în raport cu cel istoric, a discursului politic ș.a.m.d.²³

4.3. Ar putea părea că lingvistica textuală coșeriană, concepută mai ales pentru analiza textului literar, este un instrument de lucru mult prea rafinat ca să fie folosit în

²² Pe de altă parte, și pragmatica se poate ocupa (cu mijloacele pe care le posedă) de textele literare. Nu menționez aici decât două exemple foarte cunoscute: Dominique Maingueneau, *Pragmatique pour le discours littéraire* (1990; în trad. rom. în 2007), și Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Narațiune și dialog în proza românească: elemente de pragmatică a textului literar* (1991).

²³ Cele mai multe dintre aceste contribuții se găsesc adunate în Eugenio Coseriu, Óscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, Pamplona, EUNSA, 2006.

alte zone, de pildă în cazul limbajului medical sau în cazul discursului publicitar ș.a.m.d. Nu ar fi aceasta (fie-mi permisă comparația vulgarizatoare) ca și cum ai încerca să cureți cartofi utilizând un bisturiu? Lucrurile nu stau deloc așa. Pentru Coșeriu, lingvistica textului rămâne o hermeneutică a sensului susceptibilă de a fi aplicată oricărui act de comunicare concretă. Am menționat deja (vezi *supra*, 2.1.) o aplicație exemplară (subintitulată „exercițiu de lingvistică textuală”) făcută de Coșeriu în cazul unei poezii de Kavafis (ca *lógos poietikós*). Dar trebuie spus că și analiza unei formule „pragmatice” (ca *lógos pragmatikós*), cum este *torna, torna, fratre*²⁴, și cercetarea unei expresii obscure din opera lui Aristotel (ca *lógos apophantikós*), cum este *to hén semáinein*²⁵, constituie tot atâtea dovezi ale aplicabilității ideilor coșeriene la diverse tipuri de texte (și demonstrând, totodată, importanța excepțională a distincției tripartite în planul conținutului: *desemnare – semnificație – sens*²⁶). Prin urmare, și discursul medical, și cel publicitar etc. pot fi studiate din acest punct de vedere cu maxim de profit, beneficiind de toate achizițiile conceptuale ale lingvisticii textuale: cadrele și contextele delimitate de Coșeriu, funcțiile evocative ș.a.m.d.

5. În concluzie, reafirm că lingvistica textuală coșeriană nu este un „bisturiu” bun de „disecat” doar textele literare. Tocmai pentru că este un instrument de mare finețe, ea reprezintă, la rigoare, un *organon* potrivit fiecărui tip de text. Rămânând pe terenul analogiilor, aș zice, mai degrabă, că teoria lui Coșeriu, întrebuițată în mod inteligent, are „ac de jocul” oricărui text/discurs²⁷.

²⁴ Vezi Eugenio Coseriu, *Theophylactus, II, 15. O contribuție la clarificarea lui τόρνα, τόρνα, φράτρε* [1983], în „Limba română” (Chișinău), Anul II, nr. 1, 1992, pp. 51-62 [traducere din germană de Eugen Munteanu].

²⁵ Vezi Eugenio Coseriu, *το □ ν σημαίνεiv. Bedeutung und Bezeichnung bei Aristoteles* [1979], în Eugenio Coseriu, *Der Physis-Thesei-Streit. Sechs Beiträge zur Geschichte der Sprachphilosophie*, Herausgegeben von Reinhard Meisterfeld, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 2004, pp. 63-71.

²⁶ Pentru a arăta că același enunț poate avea sensuri diferite în funcție de tipul de discurs în care se prezintă, Coșeriu obișnuia să apeleze la celebra propoziție *Socrate este muritor*, care, după caz, poate fi concluzia unui silogism (în logosul apofantic) ori un avertisment adresat Xantipei, ca să-l menajeze pe Socrate (în logosul pragmatic) sau un vers dintr-o elegie, ilustrând tema perisabilității/fragilității ființei umane (în logosul poetic).

²⁷ Dacă ne gândim și la etimologia termenului *text* (< lat. *textus* ‘țesătură’) sintagma finală nu pare prea deplasată. Nu am la îndemână acum cartea istoricului Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe* (formată din două volume numite „desăgi”), dar cred că memoria nu mă înșală în ceea ce privește datele esențiale. Acolo am găsit, cu mai bine de un deceniu în urmă, o explicație privind originea expresiei *a avea ac de jocul cuiwa*: pe vremuri, cojoacele bine lucrate și frumos împodobite constituiau un motiv de mândrie pentru deținători. La un moment dat, cojocarii ajunseseră în situația de a trebui să coasă ornamente complicate pe cojoacele aduse ori comandate de clienți. Întrucât unele modele de cojoace necesitau deja niște ace speciale, cojocarul care „avea ac” de/pentru cojocul solicitat devenise destul de greu de găsit.

Bibliografie

- Cârâc, Ioan S., *Teoria și practica semnelor*, Iași, Editura Institutul European, 2003, pp. 541-545.
- Coșeriu, Eugeniu, „Trebuie să cunoaștem toată tradiția și să mergem mai departe de tradiția limitată pe care o poate avea cultura unei țări” [2001], în „Limba română” (Chișinău), XVI, nr. 10, 2006, pp. 7-21.
- Coșeriu, Eugeniu, *Teze despre tema „limbaj și poezie”* [1971], în Idem, *Omul și limbajul său. Studii de filosofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Antologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Finaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2009, pp. 161-166.
- Coșeriu, Eugeniu, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*, Ediție în limba română de Nicolae Saramandu, București, Editura Enciclopedică, 2004, pp. 287-329.
- Coșeriu, Eugeniu, *Universul din scoică* [1998 și 2001], Interviuri realizate de Gheorghe Popa, Maria Șleahțișchi și Nicolae Leahu, Chișinău, Editura Știința, 2004.
- Coseriu, Eugenio, *Theophylactus, II, 15. O contribuție la clarificarea lui τὸρνα, τὸρνα, φράτρε* [1983], în „Limba română” (Chișinău), Anul II, nr. 1, 1992, pp. 51-62 [traducere din germană de Eugen Munteanu].
- Coseriu, Eugenio, *το ἔν σημαίνειν. Bedeutung und Bezeichnung bei Aristoteles* [1979], în Eugenio Coseriu, *Der Physisi-Thesis-Streit. Sechs Beiträge zur Geschichte der Sprachphilosophie*, Herausgegeben von Reinhard Meisterfeld, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 2004, pp. 63-71.
- Coseriu, Eugenio, Lamas, Óscar Loureda, *Lenguaje y discurso*, Pamplona, EUNSA, 2006.
- Dumistrăcel, Stelian, Hreapcă, Doina Botoșineanu, Luminița, *Considerarea „spațiului pragmatico-discursiv” în analiza de tip „lingvistică textului” (o încercare de conciliere)* [comunicare prezentată la cea de-a XII-a ediție a Simpozionului Internațional anual al Institutului de Filologie Română „A. Philippide”, *Integrare europeană/ identitate națională; plurilingvism/multiculturalitate – limba și cultura română: evaluări, perspective* (Iași, 25-26 septembrie 2013)].
- Kabatek, Johannes, „Coșeriu ne-a învățat un mod de gândire” (interviu realizat de Adriana Maria Robu), în „Dacia literară”, nr. 7-8, 2013, pp. 32-41.
- Mairal, Ricardo, Santana, Pedro, *Entrevista a Eugenio Coseriu*, în „Cuadernos de investigación filológica”, T. XVI, fasc. I și II, 1990.
- Gardt, Andreas. *Geschichte der Sprachwissenschaft in Deutschland: vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert*, Berlin – New York, De Gruyter, 1999.
- Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, în „România Literară”, nr. 1, 2012.
- Munteanu, Cristinel, *Un Orfeu al limbii române*, în „Limba română”, Chișinău, anul XIX, nr. 1-4, 2009, pp. 37-41.
- Munteanu, Cristinel, *Cu Eugeniu Coșeriu despre literatură, istorie și politică*, în „Limba română”, Chișinău, anul XXII, nr. 9-10, 2012, pp. 17-25.
- Eugenio Coseriu, *Lipsa de exprimare ca mijloc de exprimare (exercițiu lingvistic [= de lingvistică textuală, n.m. C.M.] pe marginea unei poezii de Kavafis)* [1987], în „Studii culturale” (Fundatia Culturală Română, București), nr. 1, 2000, pp. 133-146 [traducere din germană de Raluca Trușcanu].
- Munteanu, Cristinel, *Lingvistica textului ca hermeneutică a sensului* [recenzie la Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, Ediție îngrijită de Jörn Albrecht, Versiune românească și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, cu o

postfață de Eugen Munteanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013], în „Limba română”, Chișinău, anul XXIV, nr. 2, 2014, pp. 225-228.

Nasta, Mihail, Alexandrescu, Sorin. *Poetică și stilistică. Orientări moderne, Prolegomene și antologie*, București, Editura Univers, 1972.